

Úa / unha nel Navia-Eo

XABIEL G. MENÉNDEZ
XOSÉ MIGUEL SUÁREZ FERNÁNDEZ

1. Entre outras cousas, os conceyos de fala gallego-asturiana tein en común col amplo dominio llingüístico galaico-portugués a perda del ene intervocálica llatina. Nel caso que nos interesa tratar aquí, a evolución del llatín *ūna(m)*, os resultados foron diferentes según as zonas: mentres qu'en gallego deu *unha* y en portugués chegou a *uma*, tanto en Asturias como en Ancares, al sur, a forma que chegou hasta nosoutros é *úa* anque, nel caso d'Ancares, a vocal tónica nun perdeu a nasalidá que na mayor parte del occidente asturiano si perdeu¹.

2. Na zona del gallego-asturiano onde se palatalizan os resultados das consonantes llatinas *l-* y *-ll-* (*llume, llobo, miollo, costella*) a forma del pronome y axetivo procedente del llatín *ūna(m)* é *úa*, col correspondente plural *úas* (*úa nena, úas nenas*). Resultados ermaos son os dos indefinidos *algúa* (~*dalgúa*), *algúas* (~*dalgúas*) y *nengúa* (~*ningúa*). Son estas *úas* formas ben conocidas² y, en cualquier caso, constatadas por nosoutros nesa zona palatalizadora (El Franco, Cuaña, Villayón, Navia, Bual, parte de Tapia, Eilao y Ayande y dalgún punto de Grandas de Salime y Castripol)³. Temos xa estremada, por tanto, *úa* fronteira occidental hasta onde tamos seguros de que s'usa d'un xeito exclusivo el indefinido *úa*.

¹D. Alonso & V. García Yebra, "El gallego-leonés de Ancares y su interés para la dialectología portuguesa", *Obras Completas, I, Estudios lingüísticos peninsulares*, Madrid, 1972, p. 344. J. R. Fernández González, nel seu estudio da fala d'Ancares, dá como nasales as dúas vocales: *üā* (*El habla de Ancares (León). Estudio Fonético, Morfosintáctico y Léxico*, Uviéu, 1981, pp. 35 y 91).

²J. García García, *El habla de El Franco (Una variante lingüística del Occidente de Asturias)*, Mieres, 1983, p. 181.

³Pra máis detalles del isoglosa *l-/-ll-*, vede L. Rodríguez-Castellano ("Aportación al estudio de la geografía dialectal. La palatalización de la *l-* inicial en zona de habla galega", *BIDEA*, 4 (1948), pp. 113-134) y C. Muñiz (*El habla del Valledor. Estudio descriptivo del gallego asturiano de Allande (Asturias-España)*, Amsterdam, 1978, p. 21).

3. Da zona del gallego-asturiano al oeste del isoglosa *l- /ll-*, os datos bibliográficos máis ve-
yos de que dispoñemos son os publicaos por Dámaso Alonso, con textos orales dos Ozcos tres-
critos nos anos corenta. D'ellos sácase qu'en Samartín d'Ozcos a forma única é *úa* (con va-
riantes como *oa* y *o⁴*, forma esta última que nosoutros sentimos como /*ɔ*/). Tamén se conoz el
uso d'*úa* en sitios como El Valedor⁵, Eilao⁶, Ibias ou mesmamente na Galicia fronteiriza unde
se fala gallego-asturiano, en Negueira⁷.

4. Dámaso Alonso tamén nos dá noticia da forma *unha* como propia del conceyo de Santa-
lla d'Ozcos⁸, pero é nel primeiro léxico del gallego-asturiano, el *Vocabulario del bable de oc-
cidente*, unde atopamos os datos máis veyos, d'empezos da centuria. Neste vocabulario cítase
a forma *úa* y, al falar d'ella, tamén se menciona a forma *unha* y fálase d'únde s'usa: “de aquí
[Tapia] al Eo y en gall., *un-ha, un-has*”⁹.

5. Pra este estudio partíamos d'úa búa conecencia da fala de Mántaras, na marina tapiega,
llugar al este del isoglosa *l- /ll-* unde se sinten *úa* y *unha* indistintamente¹⁰. A convivencia d'e-
sas dúas formas dáse con toda normalidá nun mesmo falante que, núa frase, pode usar primei-
ro *úa* y despóis *unha* y ir alternándolos sin que se poda buscar explicación na posición qu'acu-
pen estas unidades dentro del decurso. Tamén hai xente qu'usa máis a forma *unha* y outros
qu'usan máis *úa*.

Queríamos tentar d'atopar úa posible superposición máis ou menos veyá d'úa forma derri-
ba del outra pero nun ye dábamos atopao úa cronoloxía al fenómeno porque mantaregos de to-
das as edades usan entrambas y dúas sin que se ye poda buscar el xeito de qué forma pudiera
ser percibida como autóctona y máis antiga y cuál como alóctona y máis nova.

6. Conocendo todos estos datos dos qu'acabamos de falar, pensamos en buscar a fronteira

⁴D. Alonso, “Gallego-asturiano «engalar»”, *op. cit.*, p. 459; “Narraciones orales gallego-asturianas. San Martín de Oscos”, *op. cit.*, p. 519, nota 10; “Ganado vacuno en San Martín de Oscos”, *op. cit.*, p. 523,

⁵C. Muñiz, *op. cit.*, p. 263.

⁶J. C., Álvarez Blanco, *El habla del concejo de Illano (Margen occidental del río Navia)*, Uviéu, 1983, p. 68 [Tesina de Lli-
cenciatura inédita].

⁷A. Santamarina, “Textos e noticia da fala de Negueira (Lugo)”, *Verba*, 2, (1975), p. 310.

⁸D. Alonso, “Ganado vacuno...”, p. 523; “Gallego-asturiano...”, p. 459. Cos datos que dá nun deixa claro se en Santalla *unha*
é a forma esclusiva ou convive con *úa*, porque dalgúa vez fala de que s'oi *unha* “a veces” (“Narraciones orales...”, p. 498).

⁹B. Acevedo y Huelves & M. Fernández y Fernández, *Vocabulario del bable de Occidente*, Madrid, 1932, p. 217.

¹⁰Pr'achegarse á fala de Mántaras vede X. M. Suárez Fernández, *Vocabulario de Mántaras (Tapia). Aportacións al léxico del
gallego-asturiano*, A Caridá, 1996.

entre a zona qu' usa a forma d' indefinido propiamente gallego-asturiana *úa* y a zona onde s' usa a forma gallega *unha*, esperando atopar al este ou al sur un extremo máis claro del qu' encontrábamos na marina. Esta isoglosa tía el importancia tamén de xebrar dous sistemas consonánticos diferentes xa qu' os falantes qu' usan *unha* tein *úa* unidá fonolóxica máis nel sou sistema (/ɲ/)¹¹.

7. El método seguido foi el de buscar en cada punto d' encuestación *úa* persona d' edá asegurándose de que fora nacida allí. Desde s' entrababa *úa* conversación relaxada con cualquiera escusa sin dicirle el fin del noso estudio, al cabo d' un cuarto ou media hora (ás veces menos), podíamonos fer *úa* idea de se a persona usaba *úa* ou *unha*, ou as dúas formas. Nun fai falta dicir qu' esto nun se saca se nun se fala na mesma llingua qu' el informador que, en conto ve que daqué é de fora, tenta de cortar castellano.

Así y todo, pol mesmo xeito das conversacióis, as máis das veces nel medio del camín ou debaixo d' un cabanón, sempre cuntamos con xente de todas as edades, da mesma familia ou vecíos, que nos valiron pra ter máis contrastaos os datos. Tamén aproveitamos as informacióis que podemos sacar de xente que nun era nacida nel punto d' encuestación pero si da zona llingüística que tábamos estudiando.

Después de sacar como tema de conversación el asunto das diferencias da fala del llugar cua fala d' outros sitios da contornada, preguntábame a persona entrevistada, valíndonos d' exemplos, qué forma usaba (*úa* ou *unha*), cuál pensaba qu' era a propia del sitio ou dos falantes máis veyos y d' unde ye pintaban, entós, qu' eran propias as formas qu' el nun reconecía como del llugar.

8. Antias de falar dos resultaos temos que dicir que, pola mesma natureza del que se tentaba d' encontrar, y sabendo como sabemos qu' hai lugares onde *úa* mesma persona pode usar indistintamente as dúas formas ou que nun mesmo sitio pode haber un falante qu' use máis *úa* forma y outro qu' use máis el outra, nun se poden fer afirmacióis categóricas. Trazar fronteiras detalladas de caseirío en caseirío como se fai con outros fenómenos llingüísticos máis chama-deiros —mesmamente pra os propios encuestaos—, taba y ta ben malo de fer. Por eso, sempre pode pasar que nun punto fronteirizo onde rexistramos *úa*, houbera un vecín que tamén dixera

¹¹ Aunque dalgún autor discutíu el carácter fonolóxico d' esta unidá (A. Veiga Arias, *Fonología gallega. Fonemática*, València, 1976, pp. 105–106), obras posteriores pintan xustificar a entidá fonemática de /ɲ/ (R. Álvarez, H. Monteagudo & X. L. Regueira, *Gramática galega*, Vigo, 1992, p. 33).

unha ou hasta podía ser que todo el resto del lugar dixera únicamente *unha*. Esto, qu' é posible anque non probable, pensamos que queda compensao con úa rede de puntos d' encuesta abondo mesta. D' este xeito, tanto os datos oxetivos como as opinións dos encuestaos, válenos pra féremonos úa idea abondo aproximada da realidá.

9. Despois de feitas encuestas en al redor d' un cento de sitios podemos sacar dalgúas conclusións.

Hai úa zona al oeste onde sólo s' usa *unha* y outra al este onde sólo s' usa *úa* pero sólo podemos falar d' úa fronteira *úa/unha* —querse dicir, úa fronteira que separa lugares que namáis usan *úa* de lugares que namáis usan *unha*— nel sur, en Grandas y Ibias. Nel norte del territorio estudiao hai que trazar dúas fronteiras. Úa al este, separando os últimos puntos orientales hasta onde chega a forma *unha* (convivindo con *úa*) y os últimos puntos occidentales onde sólo s' usa *úa*. El outra fronteira ta al oeste y vai entre os lugares máis occidentales onde s' usa a forma *úa* (convivindo con *unha*) y os sitios onde xa sólo se conoz a forma *unha*. Entre estos dous extremos queda úa franxa intermedia onde conviven as dúas formas na fala da xente, anque non sempre d' un xeito equilibrao senón con máis frecuencia d' uso de dalgúa das dúas.

10. Fronteira oriental d' uso exclusivo d' *unha*.

Dentro d' Asturias hai dúas zonas separadas, al norte y al sur, qu' usan namáis a forma gallega *unha*. A primeira y máis grande coye os conceyos de San Tiso d' Abres y Taramunde —agá el lugar del Couso— y parte dos de Castripol y A Veiga. Indo de norte a sur, as parroquias de San Xuan y Siares, en pasando Castripol camín da Veiga, a forma qu' usan é *unha*, quedando a convivencia das dúas formas en sitios máis separaos da carretera como Sabugo, xa na lladeira del cordalín que corre al son del Eo y que xebra as parroquias de San Xuan y Piñeira. Siguinto ainda nel conceyo de Castripol, a parroquia de Presno tamén usa *unha*. Por causa da orografía esta parroquia ta máis relacionada cua Veiga xa que ta separada del resto del conceyo pol cordal qu' hai entre os picos Pousadoiro y Polvoreiro, de pouco máis de seiscentos metros d' altura. Así y todo, nel lugar del Preiral, al noreste da parroquia, xa na lladeira del cordal, atopamos a forma *úa* convivindo con *unha* anque menos d' un quilómetro máis abaxo, en Tabes, toda úa familia usaba únicamente *unha*. Tamén en Añides anotamos *úa* xunto con *unha*.

A fronteira que tamos trazando deixa Castripol y volve entrar na Veiga, porque al sureste, na parroquia castripolense de Balmonte, xa conviven claramente as dúas formas.

Cuase toda A Veiga usa exclusivamente a forma *unha* anque en poblos altos contra A Garganta como Folgueiras, Paramios ou Molexón xa anotamos tamén *úa*. Tamén en Penzol, pico de terra que se mete en Castripol y que se comunica con Balmonte pol Campo del Couselo, conviven as dúas formas.

A Serra d'Ouroso xebra a zona onde s'usa únicamente *unha* —Taramunde—, da zona onde conviven *úa* y *unha* —Vilanova d'Ozcos—. Nos sitios altos nel pico da Serra rexistramos as dúas formas (As Toleiras y Batribán —de Vilanova— y el caseirío del Couso —xa de Taramunde—). Al sur, en todo el conceyo de Santalla tamén conviven as dúas formas. Así y todo, na Trapa, llugar que ta d'a caballo na fronteira con Galicia, anotamos namáis *unha*¹².

A partir del sur de Santalla, a fronteira entre Galicia y Asturias pinta valirnos tamén como fronteira entre *unha* y *úa*: mentres qu'en Nunide rexistramos *úa*, en Vilarchao, xa en Galicia, anotamos *unha*. *Úa* é tamén a forma que s'usa nel conceyo de Grandas. Nel conceyo de Nequeira, llingua de terra qu'entra dentro d'Asturias y que separa —ou xunta— Grandas y Ibias, tamén comprobamos que s'usa *úa*.

El extremo *unhalúa* volve entrar en Asturias nel conceyo d'Ibias. D'este xeito volve parecer outra zona d'uso exclusivo da forma *unha* en Asturias. Correspóndese cua esquina noroeste d'Ibias, concretamente cua parroquia dos Coutos y con parte da parroquia de Sena, a que xebren os ríos da Valía Escura y de Bustelín. Aquí xa nun atopamos nas nosas encuestas esa franxa intermedia de convivencia das dúas formas anque lleva xeito que la poda haber. El caso é qu'en Rideporcos, Sena, A Barca y Salvador namáis sentimos *unha* y en Castaosa, San Tiso y Marentes sólo anotamos *úa*.

11. Fronteira occidental d'uso exclusivo d'*úa*.

Esta fronteira empeza na marina tapiega, entre Salave y Mántaras. Como xa s'apuntóu, a fronteira vai al son del isoglosa *l-ll-*, xa qu'a forma *unha* nun se dá en Salave nin na Roda, lugares al oriente d'esa isoglosa y en Mántaras, al occidente, *úa* convive con *unha*. Estas dúas fronteiras xébranse máis al sur, seguindo a nosa —a de *úalunha*— al son del cordal qu'estrema El Valle de San Agustín da rasa onde tán as parroquias de Tol y Piñeira, entrambas de Castripol. Da qu'imos subindo hacía el sureste, da rasa contra el cordal (tamos falando namáis d'al-

¹²Según os datos que recoyemos, se en Taramunde El Couso é el único punto del conceyo onde s'usa a forma del artículo masculino *el*, en Santalla namáis na Trapa s'usa a forma *o*.

turas de trescentos ou catrocentos metros), imos deixando puntos onde conviven as dúas formas (Tol, Os Boudóis, A Grandela, As Campas) hasta chegar a os lugares que tán na lladeira noroeste d'ese cordalín y que sólo usan a forma *úa*. D'este xeito, a zona d'uso único d'*úa* fai *úa* cuña hacia el occidente coyendo os lugares del Valle de San Agustín y os poblos altos que tán del outro llao (A Brañela, Penadecabras, As Pedras, Bourio, El Grilo). Así y todo, en sitios máis achegaos al chao, como A Bouza (parroquia de Tol), tamén anotamos a forma *úa* como única.

Máis al sur hai *úa* zona grande de monte —Pousadoiro—, da que xa falamos, qu'estrema el suroeste del conceyo de Tapia das parroquias de Presno y Balmonte, en Castripol. En pasando estos montes, tamos xa nos poblos altos de Balmonte y El Val d'Obanza, na veiga qu'amaña el nacemento del Río Porcía. Nos puntos máis orientales encuestaos namáis sintimos *úa* (Vior, Santa Colomba, El Castro, Os Niseiros, A Grandela), empezando a sentir as dúas formas nos informadores de Balmonte y, xa nel Val d'Obanza, en Obanza, Montavaro, A Cabanada y Brañatruiye. Nos puntos máis altos del sur de Castripol, al pe da Serra da Bobia, sólo recoyimos a forma *úa* (El Candal, Vilarín y Leirío).

Nel conceyo de Vilanova pinta que na parte nororiental máis achegada á Bobia, *úa* é el única forma usada (Bustapena, Morlongo, A Ovellariza) mentres que máis al occidente, da qu'imos baxando contra Santalla, xa conviven as dúas formas.

Se seguimos hacia el sur, xa entramos dafeito na zona d'uso d'*úa*: os conceyos de Samartín d'Ozcos, el esquino sur de Santalla (Nunide) y Grandas, ademáis del conceyo de Negueira, na provincia de Lugo, y a mayor parte d'Ibias agá a zona d'uso d'*unha* que xa comentamos.

12. As opinións suxetivas sobre cuáles son as formas propias del punto encuestao, sobre cuáles son as máis veyas nel caso de convivencia das dúas ou sobre únde se diz el outra forma, son de todas as menas pero danos *úa* imaxe abondo precisa da custión.

Nas zonas d'uso único d'*úa* das formas os encuestaos tían claro el fenómeno. É máis, nos lugares d'*úa* muitos nun sabían pronunciar *unha*¹³. Sin embargo, nas zonas onde conviven *úa* y *unha*, en xeneral nun é éste un fenómeno del que se precaten os falantes y, en consecuencia, nun son quén a dicir qué forma das dúas usan ellos se se yes pregunta y, ás veces, nun coinci-

¹³Un home de Penadecabras (Tapia) d'us 75 anos, que namáis usaba *úa*, nun era quén a pronunciar *unha* y dicía *una*. “É que nun se me dobra a lingua...”.

de a resposta cúa realidade. En Folgueiras, del conceyo da Veiga, unde anotamos *úa* y *unha*, el noso informador atesaba qu'él sólo dicía *unha* y qu'*úa* era “*p'arriba, pa Taramunde*”. Outro encuestao en Sabugo (parroquia de San Xuan, Castripol, unde xa dixemos máis enriba que s'usa *unha*) usaba *úa* dafeito pero al preguntarye respondía qu'allí era zona “*d'unha, qu'eso d'úa dícese pa Barres*”. Resulta significativa esta opinión porque foron abundas as referencias a Barres al hora de falar d'este fenómeno na rasa de Castripol. A pesar de que na parroquia de Barres se dan as dúas formas, dicíanos úa persona d'allí que sempre yes chocara sentir a os de Vilavedeye dicir “*é a unha*” condo ellos sempre dicían “*é a úa*”. A verdá é qu'en Vilavedeye, unde sólo anotamos *unha*, tamén nos dixeron os encuestaos que “*úa é pa Barres*”. Estas opinións confirman que, nesa zona de fronteira ou encontro da rasa de Castripol, a forma *úa* tense como a propia dos sitios máis nororientales anque, na realidade falada, conviva con *unha*¹⁴.

Máis al oriente, contra Tapia, unde a fronteira cúa zona d'uso exclusivo d'*unha* xa queda máis llonxe, nun nos saben dicir cuál é a forma máis propia d'allí. Sin embargo, na Grandela, contra a zona alta de Tapia unde namáis s'usa *úa*, si atopamos el idea de qu'é ésta a forma dos veyos y qu'*unha* empezan a usalla os novos.

Se mudamos de sito y imos a Busdemouros (Vilanova d'Ozcos), antias de pasar A Garganta, os veyos del caseirío dicían *úa* mentres qu'el novo usaba máis *unha*. Os veyos coincidían al atesar qu'os antigos dicían *úa*. Esta convivencia das dúas formas neste llugar del norte del conceyo de Vilanova pódese explicar, quiciáis, pola influencia qu'exerce a villa da Veiga. A verdá é que máis embaxo, contra A Veiga, anque máis estraviao da carretera, en Penaturmil, el veyo da casa, de camín dos 90 anos sólo usaba a forma *úa*. Atopamos el mesmo caso máis al sur, nel mesmo conceyo de Vilanova, unde un home de setenta anos dicía *úa*, pero un rapaz novo de Cimadevila dicía *unha*. Estos datos fainnos pensar que, se ben na marina a convivencia parez abondo equilibrada, na montaña hai zonas unde el influencia llingüística d'úa villa como A Veiga pinta que ta fendo recular, de pouco, a forma *úa*, máis anti-ga y propia dos veyos.

El idea das influencias llingüísticas resultao del trato entre xente d'úas zonas y outras tamén foi usao polos informadores pra explicar a existencia da forma *unha* en Santalla. En Samartín es-

¹⁴Opiniós aparecidas atopamos en Eiramola (San Xuan, Castripol), unde sólo podemos entrevistar a xente de fora. Úa muyer de Tol (unde conviven *úa* y *unha*) casada en Eiramola aseguraba qu'allí dicían *unha* pero qu'en Tol era *úa*. Tamén outra muyer das Campas (unde conviven *úa* y *unha*) dicía que nel sou poble namáis s'usaba *úa*. Eiramola ta na zona d'*unha*, fronteiriza cúa zona unde conviven as dúas formas.

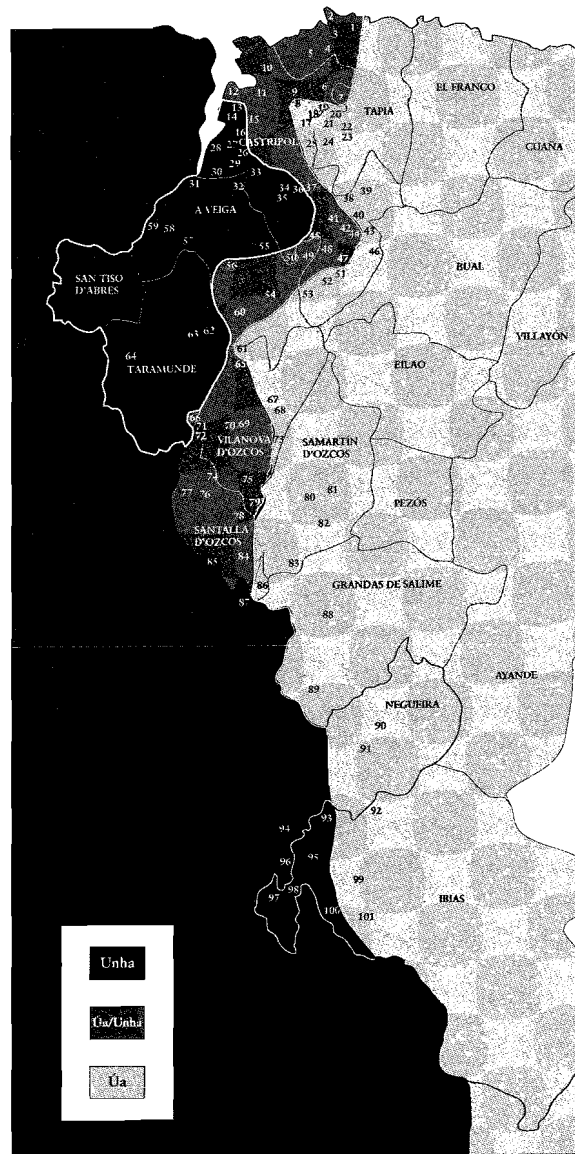
plicábannolo dicindo qu'era por causa da cayida que ten aquel conceyo pra contra A Fonsagrada, unde se diz *unha*.

Hai outra opinión suxetiva interesante qu'atopamos en abondos sitios. Por exemplo, na Mundiña, na parroquia veigueña d'Abres, asegurábannos qu'en Tremiado, al este, xa falaban con *úa*, mentres qu'al chegar allí sólo anotamos *unha*. En Vilarchao, del outro llao da fronteira d'Asturias, en Lugo, tían mui claro qu'en Santalla dicen *úa* y qu'ellos dicen *unha*, condo na realidade en Santalla conviven as dúas formas. Tamén na Cueia, del outro llao del Río Navia, nel conceyo lugués de Navia de Suarna, asegurábannos qu'en Sena (Ibias) xa falaban “máis asturiano” y que dicían *oa nena*. Sin embargo, en Sena a encuesta deunos sempre a forma *unha*. De todos os xeitos, estos datos deixan claro qu'el fenómeno *úa* tense como máis oriental y propio d'Asturias.

13. Se al empezar pensábamos que se podían xebrar ben as zonas d'uso d'*úa* y *unha*, a realidade que se vai estremando é abondo máis arrevesada. É a zona estudiada un sito d'encontro unde, aparte das zonas extremas unde *unha* al occidente y *úa* al oriente son as formas propias, todo pinta indicar qu'a forma *unha* foi superpoñéndose por derriba da forma *úa* nas zonas miyor comunicadas da rasa costeira, con abonda cayida contra Ribadeo (Lugo), y al son dos ríos qu'amañan a conca del Río Suarón, zona ésta unde se deixa notar el influencia y el prestixo da fala da vila da Veiga, unde namáis s'usa *unha*¹⁵.

¹⁵Da qu'empezábamos a fer as encuestas pensábamos qu'el fenómeno *úalunha* era parexo al das formas *dalgúa-algúa/dalgunha-algunha, nengúa-ningúa/nengunha-ningunha*, etc. Axina comprobamos qu'as formas como *algúa* podían sentirse en sitios unde sin embargo nun se constataba a forma *úa* (é el caso d'Aldianova y Lantoiira, lugares da rasa del Eo unde os encuestaos namáis usaban *unha* pero tamén *algúa* y, anque negaban que dixeran *úa*, si reconocían poder dicir *algúa* “algúa vez”). Dalgo aparecido pasa cuas formas de masculino *unhos/us, algunhos/algús*, etc., anque as formas *us* y *algús*—convivindo con *unhos* y *algunhos*—anótámolos muito máis al oeste, en Vilarchao (Lugo) ou Valdeferreiros (Os Coutos-Ibias). Así y todo, estos fenómenos de convivencia d'*algúa, us* y *algús* cua forma *unha* nun tein el fenómeno parexo na zona d'uso exclusivo d'*úa*, unde nun se dá a convivencia con formas como *algunha, unhos* y *algunhos*.

ÚA/UNHA NEL NAVIA-EO

1. Mántaras
2. Tapia
3. El Viso
4. Casarego
5. Rapalcuarto
6. Os Boudóis
7. A Grandela
8. A Bouza
9. As Campas
10. Barres
11. Pileira
12. Castrilpol
13. El Trobo
14. Aldanova
15. Sabugo
16. Lantaíra
17. San Cristobá
18. Bourio
19. As Pedras
20. A Brañela
21. Penadecabras
22. Xarrias
23. Limavosa
24. Riucabo
25. El Grilo
26. Sintes
27. A Bria
28. Vilaavede
29. Axelán
30. Presa
31. Miou
32. Porzún
33. Arguiol
34. Irigo
35. A Veiga dos Molios
36. Tabes
37. El Preiral
38. Vior
39. Santa Columba
40. El Castro
41. Balmonte
42. Obanza
43. Os Nisueiros
44. Montavaro
45. Añides
46. A Grandela
47. Brañatuñe
48. A Cabanada
49. Penzol
50. As Azoreiras
51. El Candal
52. Vilarín
53. Leirio
54. Molexón
55. A Ferraría
56. Folgueiras
57. Zreixido
58. Tremiado
59. A Mundíña
60. Faramos
61. Penaturmil
62. Freixe
63. Arroxó
64. Taramunde
65. Buedenueiros
66. El Couso
67. Bustapena
68. Morlongo
69. Pasaron
70. Salgueiras
71. Batribán
72. As Tolerías
73. A Ovellariza
74. Barcia
75. Cimadevila
76. Teixeira
77. Mattias
78. Santalla
79. Salcedo
80. Samartín
81. A Reboqueira
82. Valdedo
83. Tresmonte
84. El Mazonovo
85. A Trapa
86. Ntandé
87. Vilarchao
88. Trabada
89. Bustelo del Camín
90. Prega
91. Negreira
92. Marentes
93. Rudeporcos
94. Villar da Cuiña
95. Sena
96. A Cuzia
97. Valdeferreiros
98. A Barca
99. Castaosa
100. Salvador
101. San Tiso